

УДК 811.163.41'373.43.45:004.738.5:[616.98"20"
811.163.41'373.43.45:316.774:[616.98"20"
811.111'373.43.45:[004+316.774]:616.98"20"

*Слободан Новокмет**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

*Јована Јовановић***

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

НОВЕ СЛИВЕНИЦЕ У ИМЕНОВАЊУ ПОЈМОВА ИЗ ПЕРИОДА ЕПИДЕМИЈЕ КОВИДА 19 У ЈЕЗИКУ МЕДИЈА***

Наш рад бави се новим сливеницама и сраслицама које су претежно у медијима, као и језику онлајн-портала, друштвених мрежа и сл., актуализоване пандемијом ковида 19 и ситуацијом која је окружује. Анализираћемо нове речи из семантичког и употребног аспекта, проверити њихово порекло и испитати какав им је тренутно статус у српском јавном дискурсу. Посебно ћемо се осврнути на друштвене, али и језичке околности у којима настају, тј. позајмљују се, наводећи репрезентативне примере. Такође, покушаћемо да контекстуализујемо ситуацију у српском језику у односу на друге словенске, али и енглески језик, у коме су се ови творбени поступци, поготово у именовању различитих појмова повезаних с епидемијом, показали веома продуктивни.

Кључне речи: сраслице, сливенице, ковид 19, јавни дискурс, енглески језик, српски језик.

1. Предмет нашег рада су нове сливенице, али и сраслице¹ које су се појавиле у српским медијима у последње две године, а којима је главна мотивација настанка да именују неки појам или ситуацију у вези са гло-

* slobodan.novokmet@isj.sanu.ac.rs

** jovana.jovanovic@isj.sanu.ac.rs

¹ Термин срастање, који као творбени резултат даје сраслице, разумемо као тип сложеница који настаје директним срастањем двеју речи, тј. „срастањем двеју или више посебних речи у једну” (Стевановић 1964: 414) (в. Клајн 2002: 27), односно, како то И. Клајн дефинише, као сложенице које се од истих саставних делова, у истом облику и у истом поретку могу јавити и као синтагме, нпр. *Београд, Турђевдан, бабадевојка, акобог-да* и сл. (в. Клајн 2002: 28).

балном пандемијом. Циљ је да их анализирамо из семантичког и творбеног аспекта и да покушамо да понудимо објашњење друштвених, али и језичких околности у којима у све већем броју настају.

Друштвене околности о којима је реч, а које се односе на глобалну епидемију ковида 19, одразиле су се на готово све сегменте живота, умногосте утичући и на стање у језику, и то на различите његове аспекте и нивое. Највише промена доживео је лексички систем, од обогаћивања значења постојећих лексема, преко наглог прилива медицинске терминологије у готово све функционалне стилове, до стварања и позајмљивања нових речи које треба да опишу нове појмове у нашој свакодневици. Медицинска терминологија, резервисана донедавно за ускостручне кругове (као што је нпр. *асимптоматски, коморбидитет, вируленција, имунизација, антители, имунитет крда, прокуживање* и др.), продрла је у општи језички фонд и језик медија, а изражајне лексичке могућности свакодневно се увећавају новим лексичким јединицама и средствима које покушавају да зауздају тзв. нову реалност (или нормалност) у којој пандемијски свет од 2020. године живи (као што су нпр. *локдаун, бустер, пик, антиваксер, ковидиот, коронарац* и сл.).

2. Трудећи се да држе корак са убрзаним језичким променама, лингвисти те појаве покушавају да опишу, категоризују и одреде им статус, пре свега бавећи се неологизмима, што нам доказује како се велике друштвене промене (као што су рат, глобалне економске или политичке кризе, климатске промене и сл.) обично веома брзо осликавају и на језичку ситуацију готово свих језика. Тако смо сведоци све више домаћих научних радова који се баве лексичким променама узрокованих пандемијом (в. Николић, Слијепчевић-Бјеливук, Новокмет 2021; Манојловић 2021 и др.), организују се и посебни научни скупови посвећени језичким променама у време пандемије, као што је научни скуп *Јавни говор Ниша у условима пандемије ковид 19* из 2021. године, а све више се у свету израђују и специјализовани дигитални и онлајн доступни *корона речници* којима је циљ да сакупе, попишу и опишу речи које су обележиле епидемију ковида, и какви су већ урађени за хрватски (*Институт за хрватски језик и језикословље*), словеначки, немачки (*Институт за немачки језик у Лајбницу*),² холандски, али и српски језик као специјалан пројекат *Одсека за стандардни језик* Института за српски језик САНУ.³

² *Нови речник корона пандемије* (нем. Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie) Института за немачки језик у Лајбницу (Leibniz-Institut für Deutsche Sprache) доступан је на адреси <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#> приступљено 3. 7. 2022.

³ *Речник појмова из периода епидемије ковида* доноси речи и изразе који су врло брзо са лексичке периферије продрле у језик медија и свакодневни говор, као и нове -

3. Овај нагли и убрзани лексички прилив (и појава речи и израза као што су *локдаун*, *социјална дистанца*, *пик* и сл.) може се објаснити једним од основних разлога проширења лексичког фонда, а то је појава нових појмова/предмета/појава којима треба дати име (Радовић-Тешић 2009: 53). Тако су лексикографи из *Оксфордског речника енглеског језика* већ после неколико месеци пандемије забележили значајне допуне електронског издања овог најутицајнијег речника енглеског језика лексемама и изразима које се доводе у везу са глобалном пандемијом ковида 19, као што су нпр. *social distancing* (друштвена дистанца) или *selfisolation* (самоизолација), као и речима које именују и описују вирус и различите утицаје које је вирус оставио на грађане. Лингвиста Тони Торн (енгл. Tony Thorne), са колеџа „Кингс” у Лондону, верује да је преко 1000 нових речи ушло у енглески језик током пандемије.⁴ Он каже да су творби нових речи и језичкој креативности, која неретко има за циљ и преношење шаљивог ефекта, као покушај да се хумором донекле ублажи напета ситуација, посебно склони корисници *Твитера* и новинари, али да те речи имају сужен опсег употребе и да њихов потенцијал опстанка у систему може бити врло ограничен (већина их је настала док су људи били у карантину, ограничени у слободном кретању, суочени са ситуацијом као што је рад од куће, онлајн-настава, ношење маске и сл.). Он каже да при проучавању те лексике треба бити обазрив јер новинари имају обичај да неке речи измисле, а да те речи заправо нису у живој језичкој циркулацији и да представљају својеврсне окационализме са „ограниченим веком трајања”.

Једна од таквих свакако може бити сраслица *коронакашљач* која је ушла у холандски речник коронанеологизама и која се односи на ’људе који намерно кашљу на полицију када их ухапси због неношења маске’.

4. Кристина Штркаљ Деспот са *Института за хрватски језик и језикословље* каже да су „igre riječima i šaljivi neologizmi preplavili medije i društvene mreže [...] i zasigurno bili ljekoviti u nošenju s teškoćama karantene, tjeskobe i bolesti” (Штркаљ Деспот 2020: 2), тако да велики број нових речи можемо приписати и својеврсној терапеутској потреби да се на тешку и психички изазовну ситуацију одговори језичким хумором. Тако су настале сливенције као што су нпр. *короналудило*, *коронамода*, *кашљосрам*, *шмр-*

творенице њима мотивисане, има близу две стотине одредница које су се појављивале у новинским текстовима и телевизијским емисијама, на порталима и друштвеним мрежама, у разговорном језику и сл. Доступан је на адреси <http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida/>.

⁴ Интервју доступан на линку: <https://www.cbc.ca/radio/thecurrent/the-current-for-april-22-2020-1.5540906/covidots-quarantinis-linguist-explains-how-covid-19-has-infected-our-language-1.5540914> (приступљено 28. 6. 2022).

цосрам и сл. И Михаела Лишкова са *Института за језик Академије наука Чешке Републике* каже да већина ових нових речи и израза настаје из „друштвене забаве” и да ће већина њих по престанку епидемије бити заборављене.⁵

5. Нове речи су у једном тренутку настајале толиком брзином, поготово у енглеском језику, да су се појавиле нове речи да опишу – нове речи, као што су новотворени термини (који су и сами делимично сливенице):

ковидизми (енгл. covid + ism) или
коронеологизми (енгл. coroneologisms = coro(na) + neologisms).

Један од прагматичних разлога настанка великог броја сливеница и сраслица⁶ (нарочито у енглеском језику), поготово за време пандемије, јесте и перлокуција (говорни чин посредован казивањем), односно покушај да се новом речју у одређеној језичкој ситуацији задржи читаочева/слушачева пажња и да се буде упечатљив (Lehrer 2003, према Манојловић 2021: 844).

Неке од сливеница⁷ које су у последње две године настале у енглеском језику (обично са једном од саставница „корона”) јесу, на пример:

<i>coronacation</i>	< corona + vacation	одмор који долази као последица отварања слободних летова и места у хотелима због епидемије / принудни одмор због отказаних часова, посла од куће и сл.
<i>coron</i>	< corona + moron	неко ко не поштује антиепидемијска правила
<i>coronacut</i>	< corona + haircut	фризура настала у условима самоизолације и карантина
<i>coronials</i>	< corona + millennials	деца која су зачета за време епидемије ковида 19

⁵ Чланак доступан на: <http://www.balkanmagazin.net/ljudske-naravi/cid138-237214/ceska-zbog-koronavirusa-vec-stotine-novih-reci> (приступљено 29. 6. 2022).

⁶ „Even though blending is considered a less productive process in English, when it comes to situations that require creativity, blending proves to be the morphological process of choice” (Манојловић 2021: 848).

⁷ У проучавању сливеница и сраслица које су настале у енглеском језику за време епидемије ковида 19, Н. Манојловић је ексцерпирајући грађу из двају речника енглеског језика дошла до податка да су од 53 нове речи у енглеском језику 26 настале овим творбеним процесом.

6. Ситуација је слична и у другим словенским језицима. Чешка новинска агенција *ЏТК* писала је како су нпр. речи *коронакриза*, *корентена*, *коронач* само неке од речи које су се појавиле у Чешкој као реакција на епидемију.⁸ Оне се све уносе у дигиталну неолошку базу речи *Неомат* (доступна на адреси: <http://www.neologismy.cz/index.php>) *Одељења за савремену лексикологију и лексикографију* Института за чешки језик. У ту базу већ је унето 80 нових речи, махом сложеница чије је саставни творбени елемент реч „корона”. Међу њима посебно су занимљиве сраслице као што су нпр.:

koronoepidemija (< корона + епидемија),
koronodeprese (< корона + депресија),
koronopanika (< корона + паника),
korontena (< корона + карантин = карантин због короне) и сл.

У пољској (али и чешкој) штампи појавила се нпр. сливеница/сраслица:

коронаапокалипса (пољ. *koronapokalipsa*) < корона + апокалипса⁹
 којом се тематизује све чешће присуство медијског наратива о смаку света који ће се захваљујући епидемији десити.

Она донекле одговара сливеници насталој на енглеском говорном подручју:

короногедон (енгл. *coronogedon*) < корона + армагедон
 са варијантом:

коронаармагедон (енгл. *coronarmageddon*) < *corona* + *armageddon*

У руском језику проналазимо пример сливенице:

ковидиент (реч за некога ко поштује сва владина правила и протоколе у вези са пандемијом)

7. Осврнућемо се даље у раду на неке занимљиве примере нових сливеница у именовању појмова из периода епидемије ковида 19 које су се појављивале у српском језику, у медијима и ширем јавном дискурсу, од почетка епидемије у нашој земљи. Бележили смо их у двама типовима извора – 1) у публицистици, тј. у новинским текстовима, где се неретко јављају у самим насловима или на насловним страницама дневних и недељних листова (уколико је реч о штампаним издањима) и 2) у дискусији међу корисницима друштвених мрежа *Твитер* и *Фејсбук*, као и у коментарима читалаца на различите електронске вести на интернет-страницама онлајн-

⁸ Чланак доступан на: <http://www.balkanmagazin.net/ljudske-naravi/cid138-237214/ceska-zbog-koronavirusa-vec-stotine-novih-reci> (приступљено 30. 6. 2022).

⁹ Пример пронађан на сајту: <https://znakiczasu.pl/koronapokalipsa-czyli-wysiew-pseudoprogoctw/> (приступљено 30. 6. 2022).

новина – дакле, у колоквијалној комуникацији карактеристичној за разговорни језик. У оба случаја одликују се експресивношћу, идиоматичношћу, репрезентују језичку креативност говорника, могу имати перлокутивну или илокативну функцију будући да је циљ њихове употребе да оставе утисак, да креирају став јавног мњења о одређеној појави везаној за друштвени живот или епидемиолошке прилике у земљи. Поједине сливенице, с друге стране, могу имати номинациону функцију – постају колоквијални, незванични медицински термини у јавном дискурсу.

8. Посматрајући прикупљене сливенице са лексичко-семантичког аспекта, примећујемо да се могу класификовати у две тематске скупине.

1) Првој припадају лексеме које, условно речено, функционишу као медицински термини: денотирају ентитете везане за сам вирус, и то његове сојеве односно мутационе варијанте или комбинације са другим вирусима. У ову групу сврставамо сливенице *делтакрон*, *демикро*н и *флу*рона, од којих прве две реферишу на исти појам – варијанту вируса ковид 19 који се појавио у Европи почетком 2022. године и представља комбинацију раније распрострањених делта и омикро

н сојева, док трећа сливеница не именује некакву хибридну варијанту ковида 19 већ појаву истовременог заражавања вирусом грипа и коронавирусом. Имајући у виду чињеницу да су све три лексеме у таквој форми ушле у српски језик из енглеског, у ком су, судећи према конститутивним формантима, и настале (какав је несумњиво случај с лексемом *флу*рона) или чијим су посредством, захваљујући развоју информационах технологија, ушле у наш језик и остале светске језике, на српском терену сматрамо их немотивисаним речима и не можемо их анализирати са дериватолошког аспекта. Ниже су представљене са истакнутим творбеним елементима из перспективе језика-даваоца.

делтакрон (< *delta* + *omicron*)

*демикро*н (< *delta* + *omicron*)

*флу*рона (< енгл. *flu* 'грип' + *corona*)

Корпус прегледаних новинских текстова и потврде на интернету сведоче о томе да се у српском јавном дискурсу уобичајила и претежно употребљава варијанта сливенице *делтакрон*, док је нпр. у енглеском, немачком и руском, како се чини, конкурентна употреба сливеног облика *демикро*н за исти сој вируса:¹⁰

¹⁰ *DEMICRON*: New COVID-19 Variant Discovered In India (-www.youtube.com/watch?v=cothGu1liNA, 30. 12. 2021); The New variant of corona virus named as *Demicron* (<https://testbook.com>, 24. 12. 2022); Experten: Vermeintlicher "*Demicron*"-Nachweis wohl Artefakt (www.zeit.de/news, 10. 1. 2022); У нас так называемый *демикро*н, то есть уже какое-то время доминирует омикро

н, но основная часть пациентов больниц – носители штамма дельта (<https://rus.ert.ee>, 19. 1. 2022); Как раз к 10.01.22.

Делтакрон и званично нови сој ковида-19, потврђен у Француској и Америци (наслов); Сада су и вирусолози са Пастеровог института у Паризу секвенцирали геном *делтакрон* соја, преноси Танјуг. (www.politika.rs, 11. 3. 2022); *Deltakron* је званично постао нова ковид варијанта, са случајевима који су потврђени у Француској и САД (<http://www.tanjug.rs>, 11. 3. 2022); УКИНУЛИ СМО МЕРЕ, А ПОЈАВИО СЕ НОВИ СОЈ: Шта треба да знамо о *делтакрону* и колико је опасан (наслов); Др Кострикис је додао да је инфекција "*делтакроном*" виша међу пацијентима хоспитализованим због ковида-19 него међу пацијентима који нису хоспитализовани; Научници сматрају да велики број људи има имунитет, али и вакцине „раде” на оба соја, те се не очекује драматична ситуација у вези са *делтакроном* (www.novosti.rs, 12. 3. 2022); Nova hibridna *Deltakron* varijanta korona virusa registrovana i u Velikoj Britaniji (<https://eklinika.telegraf.rs>); Korona virus: Šta znamo o *deltakron* soju i šta kažu naučnici (наслов); Slučajeva *deltakrona* je do sada bilo u Evropi, SAD-u i Južnoj Americi (www.bbc.com/serbian, 18. 3. 2022).

Као што наведени примери из српских медија показују, сливеница *делтакрон* је врло брзо након уласка у наш језик показала тенденцију ка морфолошком адаптирању будући да је у бројним контекстима налазимо у облицима зависних падежа (*делтакрона*, *делтакрону*, *делтакроном*). Међутим, чињеница да је посредни нова, неодомаћена лексема страног порекла резултира тиме да је новинари каткад пишу под знацима навода или је пак употребљавају као непроменљиви атрибутив, у синтагматској конструкцији са именицама *сој*, *варијанта* (геном *делтакрон* соја; *знамо о deltakron* соју; *deltakron* варијанта вируса).

Сливеница *флурона* којом се именује коинфекција двама вирусима код једне особе – gripom и ковидом 19, забележена је у великом броју контекста, а имајући у виду да је друга творбена компонента у језику-даваоцу добијена од увелико распрострањене и адаптиране лексеме *корона* у језику-примаоцу, не чуди да се на исти начин прилагодила деклинацији именица женског рода 3. врсте (*флуроне*, *флурону*, *флуроном*), о чему сведоче следећи примери:

Direktorka Instituta za javno zdravlje "Batut" Verica Jovanović izjavila je za RTS da je registrovan prvi slučaj flurone u Srbiji (<https://www.b92.net>, 20. 1. 2022); Šta je „flurona” i koliko je opasna? (наслов) (<https://rs.n1info.com>, 18. 1. 2022); Prvi pacijent sa fluronom u Srbiji je iz Kikinde (наслов); Prvi slučaj flurone, odnosno istovremenog zaražavanja gripa i korone registrovan je u Srbiji (<https://www.021.rs>, 21. 1. 2022); КАКО ЋЕ СЕ ЛЕЋИТИ ПАЦИЈЕНТИ

появился новый вирус-супермутант – *демикрон*. Готовьте ваши плечики под новую вакцину! (<https://zab.ru>, 10. 1. 2022).

ZARAŽENI FLURONOM? (у наслову); Dr Žarko Ranković objašnjava da je jako teško razlučiti šta je kovid, a šta grip, kao i da li pacijent ima fluronu (www.vesti.rs, 22. 1. 2022).

Првој тематској групи сливеница, осим набројаних назива за различите сојеве коронавируса, односно за његову комбинацију са другим вирусом, припадају и неколике сливенице које реферишу на појаве у вези са човековим здравственим стањем у ширем смислу, тачније на нека обољења или симптоме који се јављају као последица епидемије – нпр. *маскне*, лексема која из колоквијалне употребе прелази у дерматолошки и козметолошки жаргон, а којом се именују акне настале као последица ношења заштитне маске; као и сраслица *коронафобија*, којом се именује фобија односно страх од заражавања коронавирусом који омета свакодневни живот, а манифестује се кроз психолошке компоненте попут анксиозности, појачане бриге о здрављу, избегавање сусрета с људима и сл.). Примери са интернета показују да су и у овом случају посредни лексеми који на домаћем терену не могу бити творбено анализирани будући да су у истој форми раније потврђене у енглеском¹¹ језику:

маскне (< mask + acne)

коронафобија (< corona + fobia)

Šta su „*maskne*” i kako nastaju?; Вишесатно ношење заштитне маске не долази без последица по кожу: све су учесталије tzv. „*maskne*”, односно акне, узроковане трењем маске о кожу (<https://primakozmetika.com>); Pitali ste za *maskne*: Mixa dermatolog Dr Marković odgovara; Potrebno je sprovoditi prevenciju nastanka *maskni*, primenom matirajućih proizvoda na bazi antibakterijskih i seborregulatornih sastojaka; Zajedničko i popularizovano ime svim problemima sa kožom sa kojima se zbog nošenja zaštitinih maski suočavamo, bez obzira na godine i tip kože jesu *maskne* (<https://make-up.rs/skincare>, 28. 12. 2020); **KORONAFBIJA IMA TRI IZRAŽENE KOMPONENTE**: Pandemija koronavirusa donela i novu fobiju; Osobe sa *koronafobijom* mogu da izbegavaju odlazak na javna mjesta, dodirivanje površina ili ulazak u zatvorene prostore sa drugim ljudima, čak i ako se smatra da je rizik mali (<https://nadlanu.com>, 12. 3. 2021); Pojam *koronafobija* koristi se za opisivanje straha od kovida-19 koji ometa svakodnevni život (<https://rs.n1info.com/zdravlje>, 3. 3. 2021); Pandemija COVID-19 je takođe dovela do novog pojma: *koronafobije*. Ova

¹¹ *Mascne*: What It Is and How To Fight It (www.34st.com, 26. 11. 2020); How to Prevent and Treat Face *Mascne* (www.wired.com, 3. 9. 2021); *Treat it gently: Mascne is different from regular acne in that it will continue to come into contact with the mask and continue to be irritated* (www.maybelline.com); With mask-wearing being the new normal, *mascne* is on the rise and a common problem many people face today (www.summitdermatology.com, 13. 5. 2021).

anksioznost može proizaći iz neizvesnosti šta sledi u pandemiji (<https://medik.rs/vesti/12-uzroka-anksioznosti-i-kako-ih-se-resiti>, 14. 2. 2022).

Приметан је висок степен морфолошке адаптираности и деклинабилности сливенице *маскне* (углавном мн.) и сраслице *коронафобија* у контекстима које смо пронашли у корпусу. Ова лексичка појава, у првом случају, вероватно проистиче из чињенице да је у српском језику одавно одомаћена и именица *акна/акне*, која представља други творбени конституент ове творенице, чији је облик пресудно утицао на форму деривата у језику-даваоцу. Слично је и са сраслицом *коронафобија*, која је у готовој форми преузета из енглеског језика, али се у њеном саставу препознаје формант -*фобија* у значењу 'осећај страха од онога што се казује у првом делу' (К–Ш 2007), који иначе чини други део у великом броју одомаћених лексема, те је несумњиво омогућио брзо прилагођавање ове лексеме.

2) У другу лексичко-семантичку групу сливеница могу се класификовати лексеме високог степена експресивности, којима се именују различите друштвене појаве карактеристичне за епоху короне (нпр. *коронтин* 'карантин у доба короне', *коронапаника* 'паника због противепидемијских мера, заражавања, набавке прехранбених производа и др. околности') или пак особе чије је понашање специфично и као такво у датим епидемиолошким околностима обично евалуирано као неприхватљиво у колективу, како у српској друштвено-језичкој заједници, тако и шире, на глобалном нивоу (нпр. *ковидиот*, *Новакс*, *Novax Djo-covid*).

Сливеница *коронтин* једна је од ретких за коју постоји могућност да је творена на српском говорном подручју (*корона* + *карантин*) будући да не налазимо потврде њене реализације у енглеским и контекстима других страних језика на интернету. Забележена је у *Речнику појмова из периода епидемије ковида* (Николић – Слијепчевић Бјеливук), где је маркирана квалификатором *колокв.*(ијално) и дефинисана као 'карантин у време епидемије коронавируса'. Примери употребе ове лексеме у разговорном језику, репрезентованом у раду коментарима читалаца на електронске вести у вези са епидемијом и њиховом дискусијом на друштвеним мрежама *Твитер* и *Фејсбук*, показују да се сливеница *коронтин* појавила готово одмах по увођењу ванредног стања у Србији, о чему сведоче и примери у РП-ПЕК, али да се није дуго задржала у језику:

Наставило се кроз карантин с натписом на мајици за вечерњу шетњу: „Само тетки да однесем лек”, изолација је постала „*коронтин*”, уз оно старо – „Само самоизолација Србина спасава” (politika.rs, 3. 5. 2020); I ovaj „*korontin*” kroz koji trenutno prolazimo počeo je, traje, trajaće i završiće se u određenoj sekundi (rtv.rs, 11. 5. 2020); Ne kaže se karantin nego *korontin* jer se virus zove korona, a ne karana (twitter.com, 16. 3. 2020); Da se završi ovaj *korontin* pa pra-

vas Palmotićeва jer malo ko će normalan posle ovog ostati (twitter.com, 18. 3. 2020).

Раније поменути сраслицу *коронапаника* такође смо сврстали у ову тематску скупину, имајући у виду експресивну тоналност којом је обојена и значење које реализује а које се односи на колективно друштвено понашање у околностима епидемије и угрожености здравља становништва. Треба бити обазрив у вези са њеном мотивисаношћу у српском језику будући да се на први поглед чини да је творена на домаћем терену, од колоквијалног назива за вирус ковид 19 – *корона* и именице *паника*. Сва је прилика, међутим, да је ова сраслица само фонетски и морфолошки адаптирана у српском језику, према енгл. *Coronapanic / Corona Panic*, јер налазимо да су корисници друштвене мреже Твитер у Великој Британији масовно користили хаштаг *#CoronaPanic* десетак дана пре њеног појављивања у српским електронским медијима.¹² У нашем корпусу забележена је први пут у наслову текста објављеног већ 24. марта 2020. године, дакле, свега недељу дана након проглашења епидемије у земљи – *Коронапаника као вид глобалне манипулације добровољним робовима*.¹³

Из енглеског језика, а у већину словенских, па и у српски језик, ушла је и сливеница: *коронасомнија* (енгл. *coronasomnia*) < *corona* + *insomnia* којом се описује несаница изазвана вирусом корона:

Korona virus i mentalno zdravlje: Da li i vi patite od „koronesanice” i šta možete da uradite (bbc.com/serbia, 29. 1. 2021)

9. Интересантно је са социолингвистичког и лингвокултуролошког аспекта пратити како се на лексички систем одражавају промене у друштву и самим епидемиолошким околностима у току трајања епидемије, тј. како се променио фокус и перцепција говорника као субјеката именовања и актера друштвених збивања у посматраном периоду. Имајући у виду запажања о променама у јавном дискурсу у доба короне, која у монографији *Српски јавни дискурс у пандемији* износе М. Николић и С. Слијепчевић Бјеливук, указујући на постојање двеју фаза у развоју јавног дискурса међу којима границу чини појава вакцине (Николић – С. Слијепчевић Бјеливук 2022, у штампи), можемо приметити исту тенденцију у употреби нове лексике, па и сливеница. То посебно долази до изражаја у примерима из медија који експресивним сливеницама у номинацији људи заправо теже да успоставе одређени систем вредности, тј. да нормирају друштвено прихватљиво понашање у епидемиолошки критичним околностима. У првој

¹² https://twitter.com/hashtag/CoronaPanic?src=hashtag_click

¹³ <https://patriot.name/koronapanika-kao-vid-globalne-manipulacije-dobrovoljnim-robovima/>

фази епидемије, периоду пре него што се појавила вакцина и могућност колективне имунизације као најбоље превенције масовног заражавања, сливеница која је убедљиво доминирала медијским простором јесте *ковидиот* (< енгл. *covidiot*; covid + idiot). Забележена је и у *Речнику појмова из периода епидемије ковида* у двама значењима, при чему су оба квалификована као пејоративна: '1. особа која игнорише упозорења, смернице и правила о јавној безбедности у вези са ковидом 19'; '2. особа која непотребно гомила намирнице или заштитну опрему', при чему грађа показује да се у употреби уобичајило примарно значење. У раду посвећеном речима енглеског порекла у номинацији појмова везаних за епидемију вируса ковид 19, Ј. Јовановић бавила се и сливеницом *ковидиот*, показавши на већем броју примера из штампе и електронских медија како се морфолошки адаптирао овај англицизам (Јовановић 2021: 88; 90–91). Осврнућемо се и у овом раду на неке од њих будући да је посреди прва широко распрострањена сливеница у српским медијима и ширем јавном дискурсу која се јавила у периоду епидемије:

Како препознати „ковидиота“?; У „ковидиоте“ можемо убројати и оне који сматрају да је срамота бити заражен или имати неки од симптома (politika.rs, приступљено 6. 11. 2021); OTVORENO PISMO NEBOJŠE BAKARECA KOVIDIOTU SINIŠI KOVAČEVIĆU; Vi ste klasičan primer *kovidiota*, koji čak i u doba epidemije mrzi svoj narod; Vaš *kovidiotski* soj perfidno i podmuklo, širi konfuziju i paniku (informer.rs, приступљено 6. 11. 2021) (према Јовановић 2021: 90).

Ауторка констатује да је у питању сливеница чија је друга саставница у потпуности морфолошки адаптирана у српском језику (*идиот*), захваљујући чему новинари немају проблем да ову лексему деклинирају, те се она у анализираном корпусу налази у зависним падежима једнине и множине. Такође, примећује се и творбени потенцијал ове сливенице, јер на основу једног примера видимо да она показује тенденције ка развијању творбеног гнезда – исп. *ковидиотски* (Јовановић 2021: 90). Закључујемо, дакле, да је врло брзо по избијању епидемије формирана колективна оцена о пожељном понашању, те се излажење појединаца из оквира друштвено прихватљивог, тј. онога што доприноси безбедности и очувању јавног здравља санкционисало на плану лексике сливеницом *ковидиот*. Глобални симбол непожељног, непромишљеног понашања, један од првих у чијој је номинацији овај бленд употребљен – постао је још крајем 2020. године српски тенисер и најбољи светски тенисер Новак Ђоковић, и то због чињенице да је усред пандемије организовао тениски турнир у Београду:

Britanci pomeraju granice: Đoković je „*kovidiot* godine“; Ovaj britanski list rešio je da, između ostalih, „dodeli“ nagradu za „*Kovidiota*“ godine (www.b92.net, приступљено 6. 11. 2021); Britanski Dejli Mejл још једном је

парао Novaka Ђоковића, овај пут га назвавши „*kovidiotom*” године (nova.rs/sport, приступљено 6. 11. 2021) (према Јовановић 2021: 91).

Када је направљена вакцина и тиме створени услови за превенирање масовног заражавања, а пре свега за ублажавање клиничке слике заражених појединаца фармаколошким, медицинским средствима, као тековина науке – у медијима и јавном дискурсу корисника друштвених мрежа постаје приметна поларизација друштва на *ваксере* и *антиваксере* (исп. Николић – Слијепчевић Бјеливук, у штампи). У другој групи проналазе се, таргетирају и медијски експонирају бројне јавне личности, а најкреативније сливенице појављују се и овога пута за потребе номинације појединца чији је глобални утицај нарочито велик и који отуда трпи осуду због својих антиваксерских ставова и поступака. Тако, од *ковидиота*, Новак Ђоковић постаје *Новакс*, а ова сливеница први пут је употребљена у јануару 2022. године у енглеском језику, у транспаренту са натписом *Free Novax*,¹⁴ који су носили демонстранти-антиваксери у аустралијској држави Викторији протестујући због хапшења Новака Ђоковића, одузимања његове визе и дисквалификације првог носиоца са Отвореног првенства Аустралије:

NOVAK O POGRDNOM NADIMKU NOVAKS! Osmehnuo se, pa začepio usta mrziteljima za sva vremena (наслов); Novak nije promenio mišljenje, ali ne želi da ga povezuju sa antivakserima. Reкао je naš as u intervjuu за RTS да li га вреда кад га зову „*Novaks*” (<https://informer.rs/sport/tenis/678193/novak-djokovic-novax-korona-vakcina>, 17. 2. 2022); Prvi među slobodnima vs. *Novax* Djokovid 19; Za neistomišljenike, međutim, srpski teniser je „vodeći antivakser” u свету спорта, „bezobziran i neodgovoran” pojedinac koji „ne poštuje pravila”. Pojedini mediji išli su tako daleko da su mu ime i prezime promenili u „*Novax*” i „*Ђокovid 19*” (<https://umitrovic.wordpress.com>, 21. 1. 2022).

Експресивност творбеног поступка сливања огледа се и у шаљиво скованом презимену *Djokovid 19*, које је околинално употребљено на једном сатиричном британском порталу и представља спој тенисеровог презимена и назива за болест коју изазива коронавирус – *Djokovic + covid 19*.

Лексичка креативност посебно се огледа у сливеници *новиокрон* (*Новак + омикрокрон*) – шаљиво скованом називу за сој вируса којим се, метафорички, заражавају Срби, а болест се огледа у утицају који ангажовано деловање и понашање Новака Ђоковића имају у креирању вредносних ставова српских грађана у време доминације омикрона у свету. У зависности од контекста и интенције субјекта именована, сливеница *новиокрон* може реализовати афирмативно и негативно експресивно значење, а среће се и у примерима где реферише на врло опасан вирус против којег други – тени-

¹⁴ В. <https://www.danas.rs/bbc-news-serbian/korona-virus-i-novak-djokovic-sta-je-najbolji-teniser-sveta-govorio-o-vakcinama/>

ски, политички, идеолошки противници – не могу да нађу лека односно не могу га победити.

On je *NOVIKRON!* Živi dokaz da Srbima smeš da ukradeš sve, ali ne smeš dve stvari – SLOBODU i PONOS! (наслов); Биће њихова мора, и дневна и ноћна. Биће њихова промаја, гора од било које мутације. Биће њихов доживотни – *NOVIKRON*; Немaju појма како се лећи *Novikron*. Знају само да ће да се плаше и даље. I плашиће се деценијама и њега и његове сенке (<https://www.telegraf.rs/sport/tenis>, 6. 1. 2022); Korona соj *Novikron* који убива противнике на терену (www.b92.net/sport/komentari, 12. 1. 2022); Otkriven deltakron соj на Кипру. / U Australiji *NOVIKRON* (twitter.com/LillyMarlen13/status, 9. 1. 2022).

10. Уместо закључка

У раду смо настојали да укажемо на глобалну лексичку појаву учестале употребе сливеница у словенским језицима при именовању појмова из периода пандемије вируса ковид 19. Посебну пажњу посветили смо сливеницама регистрованим у језику домаћих медија и ширем српском јавном дискурсу од марта 2020. године, тј. од проглашавања епидемије ковида 19 у нашој земљи. Констатовали смо да је немали број забележених неологизама коронавирусне епохе настао управо творбеним процесом блендирања, сливања, и то у енглеском, као главном језику-донатору нових речи свим словенским и, шире, европским и светским језицима. Имајући, дакле, у виду чињеницу да су ексцерпиране лексеме махом позајмљенице, тј. да су у облику у ком се јављају у нашем корпусу преузете из енглеског језика, на српском терену сматрали смо их немотивисаним речима, а њиховој анализи са творбеног аспекта приступали смо искључиво из перспективе језика-даваоца. Сливање двеју речи у једну целину у енглеском језику уобичајено се одвија преклапањем њихових формалних сегмената, што резултира твореницом која и морфолошки и семантички представља комбинацију делова који улазе у њен састав (исп. Бугарски 2003: 121). И у тематској скупини лексема којима се реферише на пандемијске појаве и околности дошло је до изражаја да је енглески језик, као аналитички језик који нема развијену флексију, врло погодан за лексичке игре, премештање и стапање односно сливање формалних творбено-лексичких сегмената у циљу креирања експресивних номинационих јединица (исп. Бугарски 2003: 122), које су семантички транспарентне и стилски ефектне. Захваљујући интернету и информационам технологијама, брзини протока информација о новим глобалним околностима, сливенице из сфере актуелне епидемије врло брзо су из енглеског језика доспеле у све словенске језике, па и у српски. На конкретним примерима појединачних сливеница и њихове употребе у медијском дискурсу, претежно у контекстима

из новинских текстова, настојали смо да покажемо колико су ове јединице морфолошки уклопљене у систем српског језика и како се ортографски понашају.

За већину ових лексема карактеристичан је висок степен експресивне тоналности, а неке од њих показују тенденцију уклапања у стручни жаргон. Лингвокултуролошки гледано, неретко представљају израз потребе друштва да се на креативан начин именују и у језику идентификују нови појмови и појаве карактеристичне за новонасталу епидемиолошку ситуацију. Понекад се новим сливеницама преноси и одређени став колектива према новим околностима или функционишу као евалутивни којима се реферише на особе које се у тим околностима понашају на одређени начин.

Као лексиколозима и лексикографима биће нам интересантно да у наредном периоду пратимо судбину ових сливеница у лексичком систему српског језика, да видимо хоће ли неке од њих опстати у употреби након промене друштвено-епидемиолошких прилика у земљи. У датом тренутку могуће је такође проблематизовати лексички статус представљених сливеница, будући да са ове невелике временске дистанце не можемо дати поуздан одговор на питање да ли су посредни оказионализми или неологизми-англицизми. Будућа истраживања лексике коронавирусне епохе уопште, а посебно сливеница мотивисаних појавама из овог периода, требало би да дају одговоре на нека од питања отворених у овом раду.

ЛИТЕРАТУРА

- БУГАРСКИ 2003: R. Bugarski, *Žargon – lingvistička studija*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- ЈОВАНОВИЋ 2021: J. Јовановић: Англицизми у номинацији појмова везаних за епидемију вируса ковид 19, *Новоречје*, година III, бр. 5, Београд: Алма – Пројекат „Растко”.
- КЛАЈН 2002: И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику*, Први део, слагање и префиксација, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ; Нови Сад: Матица српска, 2002.
- КЛАЈН, ШИПКА 2007: И. Клајн, М. Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј.
- МАНОЈЛОВИЋ 2021: N. Manojlović, Newly created blends and compounds in the English language related to the covid-19 pandemic, *Philologia Mediana* XII, Krajevac, 843–861.
- НИКОЛИЋ, СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК, НОВОКМЕТ 2021: М. Николић, С. Слијепчевић-Бјеливук, С. Новокмет, Нове речи у српском јавном дискурсу као по-

следица пандемије ковида 19, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини* LI 1, 51, 2021, 365–390.

НИКОЛИЋ – СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК 2022: *Српски јавни дискурс у пандемији*, Београд: Институт за српски језик САНУ.

РАДОВИЋ-ТЕШИЋ 2009: М. Радовић-Тешић, *С речима и речником*, Београд: Учитељски факултет.

ШТРКАЉ ДЕСПОТ 2020: К. Štrkalj Despot, *Како coronavirus mijenja jezik kojim govorimo (i mislimo)?*. *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, Vol. 7 No. 2, 1–7.

ЛИНКОВИ

<http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida/>

<https://www.cbc.ca/radio/thecurrent/the-current-for-april-22-2020-1.5540906/covidiots-quarantinis-linguist-explains-how-covid-19-has-infected-our-language-1.5540914>

<http://www.balkanmagazin.net/ljudske-naravi/cid138-237214/ceska-zbog-koronavirusa-vec-stotine-novih-reci>

<https://znakiczasu.pl/koronapokalipsa-czyli-wysiew-pseudoproctw/>

<http://www.neologismy.cz/index.php>